

Frances Anne Allen

Moška obleka nekoč in sedaj

V začetku — pravijo bajke — je bil Adam. Po tem, kar se govori o njem, lahko sodimo, da se je oblačil v javorjevo, ob nedeljah nemara v bukovo listje. Nesporno pa je, da sta oba lista bila mnogo elegantnejša nego figov list,

Moške obleke v starih časih
(Lesorez slikarja-grafika E. Justina)

s katerim se je pokrivala Eva. Ni izključeno, da je Adam zbiral svoje listje v jeseni, ko je bilo lepo barvano; to mu je najbrž vsiljevala zavest, da je vzvišen nad Evo.

Če mirno preskočimo nekaj stoletij, nam obtiči pogled na Anglosaksoncu, ki je izpremenil bukov list v obleko, ki je bila predhodnik današnjega rdečega flanela. Bila je to škrlatna obleka, ki se je prilegala tesno k telesu. Ko pa je Anglosaksonec preživel nekaj sezon v deželi, kjer pihajo hladni vetrovi čez nerodovitno močvirje, ga je mrazilo in se je zato zavil v zeleno tuniko, ki je na njem prosto visela in tako odpirala pogled na majhne rdeče proge. Na nogah je nosil usnjene sandale, spete z zlatimi zaponkami, na rokah zlate zapetnice in okoli vratu zlat ovratnik.

Iz tega kostuma se je razvilo srednjeveško oblačilo. Ko se je v petek zvečer vrnil iz majhnih, drobnih vojn, kamor se je po navadi vračal v ponedeljek zjutraj, je elegantistih časov kazal svoje zanimanje za modo tako, da si je popravljal tuniko. Najprej je pustil, da je segala do tal, potem jo je skrajšal, pa zopet podaljšal in posvečal svojo pozornost novim vzorcem njenih naborov ali gub. Opazovalec, ki bi bil gledal svet s ptičje perspektive, bi lahko v tem času domneval, da je ta svet obljuden s samimi ženskami — perspektiva, ki je zares žalostna. Lahko si mislimo, kako je takrat izgledal zaljubljen parček, ko sta se v mesečini gibali dve figuri s krili in je bil ljubček bolj podoben tašči nego ženinu.

Nekoč v štirinajstem stoletju je jela tunika kot taka izginjati. Neki mož lepe postave je bil iznašel obleko, ki se je tesno prilegala k telesu in je segala samo do bokov; torej nekaj podobnega kakor je današnja sukinja. Takrat so se pojavili tudi začetki današnjih hlač, pri čemer je bila navadno desna hlačnica druge barve nego leva. Res je, da so stari možje majali z glavo zaradi te novotarije, držč se starega; toda moda je bila že takrat močnejša od ljudi in tako so jeli moški začudenemu svetu kazati noge. Petnajsto stoletje je videlo, kako se je vrnil pod suktnjo telovnik; sukinja je postala malce ohlapnejša in je storila korak naprej k vzoru današnjega sakoja. To stoletje

Je videlo tudi prihod majhnega črnega zametnega klobučka.

V poznih letih 16. stoletja je neka žena, ki se je pisala Turner, iznašla recept za žolti škrob, ki se je prvokrat uporabil za škrobljenje italijanskih ovratnikov, kakršne je prva nosila kraljica Elizabeta; njo je jela kmalu posnemati vsa Anglija in ves izobražen svet. Kakor znano, trpe moške še danes za posledicami te iznajdbe, ki je zakrivila milijone priščev in bila povod nešteti milijard krepkih kletev in psov. Nobena parna kopel ni povzročila toliko potenja kakor ovratnik; moške se bodo lahko vsaj malo potolažili, če jim razodenemo, da je izumiteljica trdega ovratnika gospa Turnerjeva končala na vislicah, četudi ne zaradi tega hudodelstva. Škroba so se posebno oprijeli puritanci, ki so razširili misel, da je vsaka barva razen črne, rjave in rumenosive grešna in krivoverska, da rdeča ali modra barva zvabita hudiča v moško telo in ga silita, da odmakne svoje oči od molitvenika in pogleda na ženski gleženj ali na kakšno oblo obliko. Njih klobuki so bili široki, naškrobljeni, njih plašči umazani.

Cromwellova smrt je pomenila celo revolucijo v moški obleki. Angleški gentleman je zavrgel svojo siromašno oblačilo in se kmalu postavil v klobuku, ki je ječal pod težo pisanih peres; oblekel si je kratko suknjo, ki je dopuščala, da se je videla izpod nje slepilna kaskada belih čipk, s katerimi je bila okrašena platnena srajca. Dal si je našiti na hlače cele zvezke živobarvnih trakov; čez ramena mu je dostojanstveno visela častitljiva peruka. Prej so se moške oblačili sila revno, enostavno; zdaj se je razvilo nezasišeno gizdalinstvo; nošnja suknje je bila skoroda umetniško vprašanje. Bila je to doba hazardnih kvartopircev velikega sloga, mogočnih vinskih pivcev in vljudnih, lepobesednih gentlemanov, ki so se odlikovali s krasnimi kretnjami. Moški je postal dovršeno bitje; ni imel temnih barv na sebi niti temnih misli v sebi; svoje dvoboje je opravljal s čistim rapirjem, mislil v jasnem, vedno dvojnem načinu mišljenja; nosil je bleščeče, slepilne barve. Gizdalin ni živel samo zaradi tega, da bi se lepo oblačil; skrbel je za dekoracijo vsega svojega življenja in to mu je šlo gladko izpod rok. Njegov kult je bil stil in življenje je bilo bakchanalijska barva.

Začetek 19. stoletja pomeni velik prevrat. Največji angleški gizdalin Beau Brummel je začudil svet z dolgimi črnimi hlačami, temnomodro suknjo z medenimi gumbi, brezhibno belo ovratnico, visokim svilenim klobukom in belimi rokavicami, ki jih je držal v roki. Njegova obleka ni kričala po sestavi svojih barv, toda v takratni živopisani okolici je vzbudila poplah in silno pozornost. To je bil v moški eleganci korak nazaj in moške so se kmalu kakor pokorna čreda vrgli v morje nelepих barv, ki so še temnejše in otonnejše nego omenjene barve puritancev.

Vse do tega časa je bila ženska obleka podrejena moški. Njena moda je zmerom pokorno hodila za moško modo. Ko pa je moška obleka dobila tako pokvarjen značaj, ni mogla žena več posnemati moškega, če je hotela ostati pri svoji ženski nravi. Jela se je oblačiti lepše od moškega. Prvi uspehi so ji omamili glavo. Res je, izpočetka je bila malce okorna v stilu svoje obleke; pohabljala je svoje telo neverjetno kruto z raznimi rokavi, vlečkami in korseti. Toda nov položaj ji je dal pogum in jela je prosto dihati, v kolikor ji je namreč dopuščal steznik. Ozirala se je okoli sebe in je našla nove interese v življenju. Prvič v zgodovini je postala moška moda vazal ženske.

Nesrečen junak tistega časa se je zapredel v svojo okorno modo kakor pajek v lastno mrežo; nosil je vedno in povsod cilinder. Noge so mu spenjale nerodne hlače z zoprnimi vzorci, suknja je dobila škrice, ki so se mu žalostno opletali okoli kolen. Nastal je komičen žaket s smešnimi perutmi, krono vsega žalovanja pa je tvoril črn klobuk. Tudi obleka, v kateri se je posvečal sportu, je bila neprikupna. Ko je ostavil mestni dirindaj in odšel na morje, si je nadel obleko, ki ni bila nič drugega kakor progasto spodnje perilo, pristrizeno krog kometeč in kolen. Bil je takšen suženj škroba, da je igral tenis v visokem ovratniku in imel na glavi čepico, ki mu sicer ni delala posebnih preglavic, a se je videla hudo smešna.

Krog 1. 1903. so se eleganti spomnili, da bi se videli bolj močate, če bi bili imeli oglata ramena, zato so jih začeli krojači nadevati z vato. Nosili so kratek površnik, ki ni bil ne rak ne riba, na glavi pa trikrat manjši klobuk nego so ga potrebovali, tako da se je videlo, kakor da ga drži na temenu

nekak magnet. V tem času so začeli podaljševati sako, kar je trajalo sedem let. Vsako leto je moda sako malo podaljšala, telovnik pa nekoliko stegnila, tako da so škrici dobili formo neizogibnega V. Čudne reči so se godile s hlačami, ki so bile najprej razširjene okoli bokov, potem pa zožene pri gležnjih. Zatem se je mož opremil še z manšetami in si obul čevlje iz trdega volovskega usnja. Glava je glede grotesknosti tekmovala s spodnjim delom telesa. Ko si je posadil na njo mehak klobuk, je obrnil njegovo streho spredaj navzgor in zadaj navzdol, kakor da bi se venomer boril s hudim vetrom. Ker je bila klobukova streha nizka, je bil večji del čela odkrit in otožen obraz je zrl v svet z izrazom začudenja in presenečenja.

V letu 1910. je mož pošteno preštudiriral svojo obleko in se je odločil za remeduro. Opazil je, da ima njegov sako toliko blaga, da bi zadostovalo za dve odrasli osebi. Zato je najprej vzел precejšen del proč in suktno skrajšal. Ko pa se je odločil za krajšanje, se ni mogel več ustaviti in l. 1914. so bile modne suktnje tako tesne, da je možki izgledal kakor dobro natlačena klobasa. Ni bil gentleman, kdor je lahko obut potegnul hlače nase. Če se je hotel nagniti, je moral lepo prositi prenapete hlačnice, da se ozirajo na spodobnost in ne uganjajo skandala. Ta tesno speta figura pa si je bila omislila širokoprste čevlje, telovniki so se podaljšali in so zvedavo kukalji izpod suktnje pri vratu. Klobuk se je l. 1912. zopet znižal, tako da je bil vsaj spodobno pokrivalo.

Kakor vidimo, je mož v teku stoletij v boju z eleganco vse izgubil in žena je na vsej fronti zmagala. L. 1914., torej sto let po tem, ko se je mož zaletel v barve, iz katerih več ne more, se je izvršil poskus, da se vrne k svoji nekdanji živopisani lepoti. Vodilni tovarnarji volnenega blaga v Angliji so povabili odlične umetnike in so se za zaprtimi durmi posvetovali o tem, kako vrniti moški obleki barve. Dva meseca pred izbruhom svetovne vojne so prišle na trg prve, sicer čisto nič kričeče barvane moške obleke. Avgust l. 1914. je prevrgel vse une v izpremembo in je celo še povečal monotonost. Milioni moških so se oblekli v uniforme.

Po vojni je moška moda pokazala tendenco k ohlapnosti: hotela je možem, ki so jih štiri leta stiskale unifor-

me, dati priliko, da si malo oddahnejo. Ta smer je dosegla okrog l. 1925. tako koristne in smiselne oblike, da takih ni bilo celo stoletje, odkar je možki izgubil premoč v modi. V vsaki obleki se očituje duh časa: duh našega časa je delavnost in nikdar ni še bila moška obleka tako ko danes pripravna za človeka, ki mora v nji delati. Hlače so dovolj široke, tako da imajo noge zadosti prostora in da jih lahko poljubno stegneš; tudi čevlji so udobni in res možki. Suktnjo lahko oblečeš, ne da bi delal vaje v globokem dihanju.

Toda moška obleka je še vedno zelo enolična, tako da ženska nikoli ne more natančno presoditi na znanem ji moškem, koliko oblek ima, dočim malo bolj večje moško oko to lahko razbere, ker so ženski kroji v primeri z moškimi mnogo bolj raznolični. Posebno poglavje moške obleke pa so tako zvene slavnostne obleke. Edina možnost, da nadomestiš podnevi sako, je, da oblečeš komično skrojeni žaket s plapolajočimi škrici in progastimi hlačami. Zvečer ima gentleman na izbiro samo dve vrsti svečane obleke: ena izmed teh pa čedalje bolj umira, ker nasprotuje duhu našega časa. Ni treba biti preveč bistroumen, da spoznaš, da je to frak. On izumira vzlic vsemu trudu starih gospodov in učiteljev bon-tona, da bi ga ohranili. Ta konzervativna obleka se je v teku stoletij kaj malo izpremenila: zdaj so se ji škrici skrajšali, zdaj podaljšali — to je bilo vse. V fraku trpi distingviran gentleman enako kot najnavadnejši hohštapler: ves večer, včasih vsa noč mora nenehoma misliti, kaj počenjajo njegovi škrici. Na nje mora paziti, ko sede in ko vstane; pri plesu mora skrbeti, da mu preveč ne krilijo in ne odkrivajo več zadka kot je dopuščeno. Kaj čuda, da se je smoking tolikanj priljubil; smešno je le, da se nosi črn in samo črn smoking. Zaman je: moške se ne moremo in ne moremo izkopati iz suženjstva tennih in sivih barv!

Toda — giblje se vendarle. Če »ženske barve« ne zmagujejo na poglavitni črti, pa vsaj prodirajo na stranskih linijah moške mode. Tako ima današnji moški priliko, da na ovratnicah, nogavicah in robčkah dokaže svoje simpatije do barv. Še pred petimi leti so bile moške nogavice črne, rjave ali, kar je najslabše, bele. Estetskega pomena sploh niso imele. Danes ima tudi nogavica svojo vlogo v ansamblu moške

obleke. Kravata je bila še pred dvajsetimi leti težka, okorna in zapletena reč. Polagoma pa se je jela zoževati; njeni vozli so postajali čedalje bolj podobni — vozlom. Kmalu po vojni se je njen obseg tako zmanjšal, da se je bilo bati, da jo bo pobrala sušica; no, nastopilo je ozdravljenje in zdaj ima spet razumno obliko in velikost. Tudi žepni robec, prej največji suženj, zaničevan, a zlasti v naših vlažnih deželah zelo izkoriščan kos platna, je začel dobivati estetske okraske in je avanziral celo do naprsnega žepa.

Danes gentleman ne nosi več raznih draguljev, igel, zlatih zaponk in drugih okrasnih predmetov. Izginile so tudi debele verižice, ki so se nekoč bahavo valjale po trebuhu. Tudi doba prstanov je minula; k večjemu se trpi zaročni ali poročni prstan, pa tudi tega današnji mož ne smatra več za neobhoden privesek na prstu. Moderen mož sploh nerad nosi prstane. Mehki ovratniki so moškega vsaj za izvesten letni čas in

za gotove prilike osvobodili iz babilonskega suženjstva škroba.

Mislím, da bo moževa pot za barvo še zelo težavna in trnjeva. Poglavitna ovira je ženski spol, ki je bil dolgo časa v obleki zapostavljen, v enakem položaju kot je sedaj moški; ko pa je nastal preobrat in je žena spoznala, kakšen pomen ima v boju za njene cilje toaleta v živih barvah, ne mara več zapustiti svoje pozicije. Morda bo kdo ugovarjal, češ, kaj pa je ženi, če bo moški oblečen v živobarvno obleko. Toda zamislite si dekle, ki bi šlo namestu s sivo ali črno oblečenim moškim ob strani človeka, kj bi žarel takisto v živih barvah kakor ona sama. Njena prelest bi potemnela, zato se bo ženstvo zavestno in še bolj nezavestno borilo zoper tako moško modo in se ne bo prostovoljno umaknilo. Toda moška trdna volja bo prej ali slej zmagala. Nič se bati! Žene se bodo zopet vrnile v senco mode.

Adolf Koelsch

Štiri slavčeve stopnje

Kar je vrtnica med cveticami, je slavček med pevci. Kar pripoveduje ona z barvami in vonji, pove ta prav tako s svojimi pesmimi.

Prvega slavca sem letos slišal v grmih pinijskih gozdov pri Forte dei Marmi, kopaljšču ob Ligurskem morju, tik ob znožju Apuanskih Alp. Bilo je zvečer sredi maja: višnjevočrn hudourn oblak je visel nad Carraro in mogočni svetlobni prameni so se utrinjali nad morjem, ki se je nemirno premetavalo sem in tja. Tedaj je eden zagostolel v grmovju in vse naokoli so mu odgovorili drugi. Pozneje sem jih srečal še več na najrazličnejših koncih Toskane. Kadarkoli smo, razvedreni po razodetjih umetnostnega duha minulih časov, a vendar utrujeni v trenutjih njih neposrednega doživljanja, pustili za seboj zidovje Siene in prišli skozi katera srednjeveških mestnih vrat na prosto, nas je ob vodah med grmovjem na Chiantiskih holmih pozdravilo njegovo petje. Njegove pesmi so se zadaj za Fiesolami izpremešavale z iverastim srebrenim leskom oliv, oglašale so se v kameniti Pisi iz vrto ob Arnu in nas spremljale po izprehodih v jutranji tišini čez San Pietro a

Grado, kjer naj bi sredi plodovite ravnine, ki jo je morje nanese obakraj nekdanjega izliva Arna, veličastna stara bazilika zaznamovala kraj, kjer je Peter prvič stopil na italijanska tla. Najtrajnejše pa je bilo srečanje z njim šele na zapadni Rivijeri, kjer se je pokazalo, da je bil v vrtu kmetiške hiše v Crevariju, kjer smo bili v gosteh, naš neposredni sosed v prijetnem počitniškem brezdelju. Zagostolel je rano zjutraj, še preden se je zavitelo za solnimi morskimi hlapi, neumorno je pel pod večer in kadar smo ponoči sedeli brez luči na terasi: za nami gora, vsa v zvezdah trzajočih kresničnih letov, pod nami morje z neslišnimi ribiškimi čolni, ki so z žarometi vabili iz globin ribe v mreže, in na njih, v dosegu ribičev, steklenke črnordečega rezkega piemontskega vina, ki je bil mojemu gospodarju tako pri srcu — tedaj je iznenada umolknil tih pogovor, ker se je dvignil njegov glas in je zapelo tudi drugod iz gorske tmine.

Tudi to bitje, ki je od rokokoja do konca romantike spadalo k rekvizitom liričnega pesništva in še danes omamlja ljudi zdaj z bobnečim glasom, zdaj z ilhtečim, živi nekaj časa v prečudni temi,